

Kunst en Cultuur in Vathorst 2003-2012

voorstellen voor een culturele strategie

Bert van Meggelen, Cathy Jacob, Simone Rots

Oktober 2002

Inhoud

I.	Opdracht en aanpak	blz. 3
	Vathorst -kunst en openbare ruimte-	blz. 5
II.	Nieuwe woongebieden	blz. 8
	Inzoomend op Vathorst	blz. 10
III.	Instrumenten voor een strategie	blz. 12
IV.	Thematisering en fasering van een aanpak	blz. 16
V.	Voorlopige staalkaart van programma's (2003-2012)	blz. 18
VI.	Organisatie	blz. 23
VII.	Financiën	blz. 26
VIII.	Tot slot	blz. 27

Bijlagen

Schema inhoud

Schema tijd

Lijst namen van mensen waar gesprekken mee zijn gevoerd

Aanvulling op Hoofdstuk VII, voorbeeld voor bestuur Vario Mundo

Vario Mundo

Stichting voor kunst en cultuur, Vathorst - Amersfoort

Duisterweg 6a

3829 MP Hooglanderveen

Website: www.variomundo.nl

E-mail: variomundo@vathorst.com

Telefoon: (033) 451 10 10

I. Opdracht en aanpak

Aan dit plan ligt een vraag van het bestuur van Vario Mundo ten grondslag, te komen met een serie samenhangende ideeën en voorstellen voor een culturele strategie voor het nieuw te bouwen Vathorst. Basisvraag was daarbij de mogelijkheid te doordenken, Vathorst ook als een culturele plek te definiëren terwijl de bouw in volle gang is, de eerste bewoners binnenkomen en de volgende golven bewoners op het punt staan binnen te stromen. Ons antwoord op die vraag in dit plan is, dat dat mogelijk is onder de volgende condities:

- Een sterk verband te denken tussen de kenmerken van nieuwe woonwijken, in dit geval Vathorst en de te ontwikkelen programma's en projecten. Verbanden die zowel te maken hebben met de verschijningsvorm van Vathorst, met de aard van het landschap, met de types openbare ruimte, met voorspellingen en beredeneerde aannames omtrent de demografie van Vathorst, met de aard van de publieke faciliteiten die in Vathorst zullen neerstrijken, met de gewenste relatie van Vathorst met de stad Amersfoort. Kunst en cultuur voeden zich dan met een reële bestaansgrond, waardoor de ontwikkelde activiteiten een grote kans hebben goed te landen en te beklijven. (zie hoofdstuk II. Nieuwe woongebieden)
- In de culturele programmalijnen en te ontwikkelen artistieke interventies de feitelijke activiteiten in Vathorst en de besognes van de binnenstromende bewoners in culturele programma's en artistieke voorstellen te thematiseren. Anders gezegd cultureel en artistiek in te spelen op datgene wat zich feitelijk voltrekt, de transformatie van een landschap dat zich vult tot woonwijk en de processen die de nieuwe bewoners daarin bezighouden. (zie hoofdstuk IV. Thematisering en fasering van een aanpak)
- Kunst en de openbare ruimte niet als een onproblematische serie kunstwerken op te vatten, maar de rol van kunst en cultuur op verschillende manieren te verbinden met kernvragen waar het urbane leven over gaat, de openbare en publieke ruimte. De betekenissen van kunst en cultuur liggen precies in die relatie. (zie hoofdstuk I. Vathorst -kunst en de openbare ruimte-)
- Alleen als alle culturele instellingen van Amersfoort Vathorst hoog op hun agenda zetten als object van bewerking, als focus van hun activiteiten, pas dan kan een dubbelslag worden geslagen, een verband van Amersfoort met Vathorst en een verband van de bewoners van Vathorst met Amersfoort. Pas dan kan er sprake zijn van synergie en wordt Vathorst een verrijking van het stedelijk leven van Amersfoort. (zie hoofdstuk III. Instrumenten voor een strategie)
- Het is een nastrevenswaardige ambitie in Vathorst minimaal één bovenlokale (misschien zelfs bovenregionale) faciliteit te plannen, op het gebied van recreatie, sport of cultuur, dat Vathorst uittilt boven zichzelf en boven haar relatie met Amersfoort. Ieder plan in Amersfoort kan op die potentie worden onderzocht, het bomenplan van de Zonnehof kan als zodanig dienen.

Naast de ontwikkelde visie werd door het bestuur van Vario Mundo, om concrete suggesties voor de korte(re) termijn gevraagd. Die zijn opgenomen in hoofdstuk V. Een voorlopige staalkaart van programma's. Deze staalkaart heeft niet de pretentie uitputtend en volledig te zijn. Het geeft richtingen

aan en geeft concrete handvatten. De erin opgenomen suggesties zijn overigens mede voortgekomen uit de vele gesprekken die wij met mensen uit het culturele leven van Amersfoort mochten hebben en zijn als zodanig niet alleen maar vrijblijvende ideetjes. Een onzichtbare winst die het maken van dit plan heeft opgeleverd is de houding die de verschillende culturele instellingen in de gesprekken hebben aangenomen. Een houding die blijkt geeft Vathorst hoog op de agenda te willen plaatsen. Met dat, tot nu toe, onzichtbare kapitaal kan veel worden gedaan.

Om de kwaliteit van het plan te bewaken is naast het bestuur een breed geïntereerd team nodig. Hoofdstuk VI. Organisatie maakt dit duidelijk. In hoofdstuk VII. Financiën is benadrukt dat kunst en cultuur niet louter als een sector moet worden gezien, maar in relatie staat tot andere disciplines (bouwen en wonen, recreatie, groen, stedelijke ontwikkeling, verkeer en vervoer). Dat brengt naast de traditionele fondsen ook andere geldstromen in beeld.

Vathorst - kunst en openbare ruimte -

Een stad en een stadsdeel is haar openbare ruimte, dat wil zeggen dat hun stedelijke kwaliteiten, hun aantrekkelijkheden, hun stedelijk leven (verborgen) liggen in de kwaliteit van de openbare ruimte. Enerzijds is daarvoor het ontwerp van die openbare ruimte verantwoordelijk, anderzijds de (culturele) programmering en daarmee het gebruik ervan en niet in de laatste plaats het beheer.

Cruciaal voor het behalen van kwaliteit is de omslag die wordt gemaakt als de openbare ruimte publieke ruimte wordt. Er is sprake van publieke ruimte als verschillende groepen mensen met verschillende wensen op dezelfde tijd in dezelfde openbare ruimte hun (uiteenlopende) verlangens kunnen waarmaken. In een dergelijk geval is sprake van een toe-eigening van openbare ruimte door verschillende groepen op hetzelfde tijdstip. Op dat moment realiseert zich het stedelijk leven. De openbare ruimte krijgt dan betekenis voor verschillende groepen gebruikers en wordt gelaagd. Het lijkt duidelijk dat alleen een geslaagde combinatie van ontwerp, programmering en beheer tot gewenste resultaten leidt. Het ontwerp moet zorg dragen voor een even avontuurlijke als interessante openbare ruimte, een programmering bevat uitnodigingen tot deelname aan het (sub)urbane leven en het beheer moet zorg dragen voor het op orde houden en moet het gevoel geven van een zekere mate van ontspannenheid van het gebied en een gevoel van veiligheid. De drie elementen moeten daarom niet alleen volgtijdelijk worden gedacht, maar op verschillende manieren met elkaar samenhangend en interfererend. Het ontwerp moet zich rekenschap geven van programmering en beheer, het beheer van het instandhouden van de kwaliteiten van het ontwerp enzovoorts.

Een culturele strategie voor Vathorst speelt zich af binnen de contouren van het voorgaande, het is een bijdrage aan de openbare en publieke ruimte van Vathorst, het is een poging betekenis te verlenen aan die openbare ruimte, betekenis te genereren en te verdiepen. Al die activiteiten die een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de openbare ruimte, aan de omslag van openbare ruimte naar publieke ruimte, aan de intensivering van het gebruik van de openbare ruimte, staan daarmee op de agenda. Een geslaagde culturele programmering speelt in op de karakteristieken en kwaliteiten van het ontwerp, realiseert de potenties van het ontwerp, geeft zich rekenschap van de kenmerken van het bestaande en ontworpen landschap, van het urbane ontwerp, van de demografische kenmerken van het gebied, het articuleert de kracht en zoekt oplossingen voor de zwaktes van het ontwerp.

Een belangrijke rol van de culturele strategie is gelegen in haar vermogen draagvlak en enthousiasme te realiseren bij de heterogene categorie die bewoners heet. Daarbij gaat het niet om een gemakkelijk soort van consensus ofwel de zoektocht naar de grootste gemene deler, maar veeleer om de speurtocht naar het kleinste gemene veelvoud, waarbij debat en discussie, polemiek en confrontaties ingesloten zijn.

In de culturele strategie spelen artistieke interventies een belangrijke rol. Heel vaak wordt dan gesproken van kunst in de openbare ruimte. De debatten die hierover de laatste tien jaar worden

gevoerd tonen aan, dat dat niet onproblematisch is. Een stad of stadsdeel is geen museum, functioneert niet als zodanig, de vraag naar de betekenissen van de kunst in de openbare ruimte is dan ook overal volop aanwezig. Het kan behulpzaam zijn een onderscheid te maken tussen kunst in de openbare ruimte, kunst van de openbare ruimte en openbare ruimte als kunst. Gaat het bij kunst in de openbare ruimte om artistieke interventies en artefacten die zich voegen in de openbare ruimte, die ruimte becommentariëren, oriëntatiepunt van die ruimte vormen, bij kunst van de openbare ruimte wordt de ruimte zelf tot gelding gebracht, wordt ingespeeld op de potenties van die ruimte, wordt de ruimte zelf object van artistieke interventie, terwijl in het geval van kunst als openbare ruimte het ruimtelijk ontwerp zich zelf als kunst opvat.

In alle drie de gevallen is de relatie tussen de artistieke interventie en de karakteristieken van de context (Vathorst) vitaal. In alle drie de gevallen is het genereren van gewenste betekenissen (en daarmee van een breed of diep draagvlak) cruciaal. In alle drie de gevallen is een inhoudelijk artistiek perspectief onontbeerlijk.

Deze overwegingen zijn leidend geweest voor ons denken over een culturele aanpak voor Vathorst, voor ons denken over kunst en de openbare ruimte in Vathorst.

In onze voorstellen gaat het om de kunst van het 'Tussen' (inter-esse), tussen kunst en een diversiteit aan publieken, tussen kunst en ruimte, tussen landschap en kunst, tussen vorm en betekenis, tussen inhoud en vorm, tussen momenten en permanentie, tussen context en interventie, tussen autonomie en heteronomie, tussen proces en artefact, tussen milieu en kunst, tussen duurzaamheid en het momentane, tussen structuur en evenement, tussen commentaar en uitroep, tussen uitroepeteken en vraagteken.

In het 'tussen' immers realiseert zich het publieke moment, de publieke ruimte, het stedelijke leven, als serie ontmoetingen, als reeks verdiepingen, als communicatie, als oriëntatie, als ontmoetingen tussen mensen en tussen mensen en dingen, als genieting en reflectie.

De zes peilers op grond waarvan gericht keuzes kunnen worden gemaakt voor kunstprojecten voor Vathorst zijn in het plan beschreven:

- Inhoudelijk door de genoemde thematisering en periodisering. Pionieren op alle manieren, de kunst van het vestigen en de vestiging van de kunst. Hiermee wordt geduid op de processen in een omgeving die wordt gekenmerkt en gedomineerd door werkzaamheden en activiteiten als aankomen, verwelkomen, pionieren, bouwen, transformeren, vestigen etc.
- Inhoudelijk door aan te sluiten bij een van de uiterlijke karakteristieken van Vathorst, bijvoorbeeld water. Er laten zich een reeks (kunst) projecten denken waarbij water hoofdbestanddeel is. Fontein en watergordijnen, waterspeeltuigen (bijvoorbeeld: Het waterkunstwerk in de koopgoot Rotterdam, de waterkunstwerken van Parc André Citroën en Parc Bercy, beide in Parijs), water en milieu, water en spelen, waterorgel.
- Procesmatig door een sterke nadruk te leggen op de relatie met de nieuwe bewoners van het gebied, ze van meet af aan in het culturele spel te betrekken, de omgeving over hen te laten

gaan, hun vestiging artistiek te thematiseren, ze te inviteren en uit te dagen tot deelname aan hun nieuwe leefgebied.

- Procesmatig door alle (culturele) krachten van Amersfoort op Vathorst gericht te krijgen. De ontwikkelingen van de laatste twintig jaar leren ons dat een nieuw woongebied zich niet zomaar en zeker niet automatisch transformeert tot een (ook cultureel) brandpunt van stedelijk leven, met de daarbij noodzakelijke vormen van cohesie en heterogeniteit, van tradities en innovatie. Vathorst op te vatten als een serie nieuwe kansen en uitdagingen voor de diverse culturele instellingen van Amersfoort is daarvoor noodzakelijk
- Op een driedubbele manier het werken aan kunst en cultuur in Vathorst zichtbaar te maken, door een programma van Artists Visiting Vathorst te ontwikkelen, door faciliteiten voor kunst en kunstenaars in Vathorst te ontwikkelen en door in veel gevallen via prijsvragen en meevoudige opdrachten op locatie (en dus zo zichtbaar en openbaar mogelijk) werken te realiseren.
- Hoewel niet hetzelfde, geldt ook voor publieke kunst wat voor architectuur geldt, het belang van de kunst van het opdrachtgeverschap. Zonder goede opdrachtgever geen goede architectuur. Dat geldt ook voor de opdrachtgebonden kunst. Het is daarom van groot belang dat er wordt nagedacht over nieuwe manieren en nieuwe vormen van opdrachtgeverschap. Hoe kunnen avontuurlijke, onconventionele processen leiden tot kunst die dat brengt wat is beoogd en tegelijkertijd meer is dan werd gehoopt.

Deze peilers maken het gericht mogelijk zowel kunst in de openbare ruimte, kunst van de openbare ruimte en openbare ruimte als kunst op een herkenbare manier te ontwikkelen. Daarnaast heeft ook de culturele programmering een aantal lijnen gekregen die zowel samenhang als diversiteit mogelijk maken. In een voorlopige staalkaart zijn een aantal voorbeelden daarvan gegeven.

II. Nieuwe woongebieden

Kan een nieuw te bouwen, tamelijk omvangrijk woongebied van de start van de bouw af, ook worden gedefinieerd als een culturele plek? Wat zijn aanleidingen om een nieuw woongebied het merkteken van kunst en cultuur mee te geven? Hoe zijn de interesses van de nieuwe bewoners in een dergelijke aanpak in te werken? Hoe wordt zo snel als het kan een woongebied ook een leefgebied en ontstaan hechtingen, vormen van samenhang en een identificeerbare cultuur in een gebied?

Nieuwe woongebieden, buitenwijken, vinexen of hoe zo ook heten, kenmerken zich door onder andere de volgende elementen:

- De afwezigheid van of de geringe aanwezigheid van geschiedenis en tradities in het nieuw te bouwen gebied. Het belangrijkste deel van de geschiedenis en tradities wordt in een dergelijke situatie meegebracht door de nieuwe bewoners zelf. Verschillende geschiedenissen en verhalen, verwachtingen en ambities landen in het nieuwe gebied en dat brengt de vraag met zich mee, hoe die een rol kunnen spelen in de aanzet tot een culturele strategie. Hoe kunnen die verhalen en geschiedenissen een vorm van openbaarheid krijgen die ze tot een cultureel spoor maakt voor het nieuwe gebied?
De afwezigheid van geschiedenis, patina en tradities is tegelijkertijd ook de afwezigheid van een rem op het nieuwe, het onverwachte en geeft dat meer kansen. Zo is de mogelijke kracht van het nieuwe volop aanwezig en krijgt de behoefte het gemis aan geschiedenis te compenseren alle kansen.
- In bijna alle gevallen is er gedurende lange tijd sprake van een afwezigheid van (culturele) faciliteiten en voorzieningen, waardoor het leven, de veelvuldige ontmoetingen, de veelvoudige interacties en de culturele dynamiek slechts heel traag en moeizaam tot leven komt. De nieuwe bewoners hebben geen beschikking over oriëntatiepunten en instrumenten om eerste vormen van cultureel leven tot stand te laten komen. Hoe wordt deze afwezigheid gecompenseerd?
- Een nieuw woongebied kent noch de in Nederland karakteristieke cultuur van het dorp en zal dat ook niet krijgen, noch het levensgevoel van de stad. Er zal een speurtocht moeten komen naar de vraag wat precies de culturele identiteit van dergelijke woongebieden is. Als noch de referenties van het dorp, noch die van stad voluit bruikbaar zijn, waar liggen dan de rode draden voor een te ontwikkelen karakteristiek en identificeerbare cultuur van Vathorst?
- De genius locus van een nieuwe wijk ligt in het landschap waarop de wijk wordt ontwikkeld en als het goed is, krijgt het nieuwe milieu tekens mee van de stad waar het deel van gaat uitmaken. Een nieuwe wijk krijgt met andere woorden een cultureel klimaat mee wat typerend is voor de stad

---

waarbij het wordt ontwikkeld. En aan de andere kant krijgt deze stad ook iets van de nieuwe wijk mee.

- Een nieuw woongebied heeft niet automatisch en vanzelfsprekend een eigen core ruimte, noch magnetische velden. Die ruimtes en velden ontstaan in de loop van de tijd. Hoe kunnen zo snel mogelijk initiatieven worden genomen die voorlopige core ruimtes en voorlopige magnetische velden tot stand brengen?
- Onderzoek wijst uit dat samenhang en cohesie tussen bewoners in nieuwe wijken zowel langzaam als moeizaam tot stand komen, dat betrokkenheid op het woongebied en op elkaar bepaald niet vanzelf tot stand komen. Een culturele aanpak zal zich rekenschap moeten geven van dit gegeven en die initiatieven prioriteit moeten geven die erop uit zijn eerste samenhangen en beginnende vormen van cohesie tot stand te brengen, die betrokkenheid op de plek organiseren, die het gebied meer maken dan een optelsom van huizen en die een thuis maken buiten de vier muren van de huizen.

Inzoomend op Vathorst

Vanuit het thema van nieuwe woongebieden wordt nu ingezoomd op de situatie in Vathorst. Wat zijn de specifieke eigenschappen van deze locatie, wat is haar identiteit en welke disciplines en thema's komen hier aan de orde. In de tekst worden verwijzingen gemaakt naar projecten beschreven in hoofdstuk V. Deze projecten kunnen echter op meerdere thema's van toepassing zijn, zie schema Inhoud dat als bijlage is toegevoegd.

Locatie

- Zowel het bestaande landschap is uitgangspunt alsmede haar transformatie naar een verstedelijkt en bewoond gebied gedurende de komende tien jaar. Langzamerhand wordt een stadsdeel gebouwd, neemt de stad het landschap over, wordt leegte dichtheid, wordt het agrarisch gebied woongebied, het woongebied leefgebied, ontstaat een verstedelijkt landschap. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 4)
- De geïsoleerde ligging van Vathorst ten opzichte van Amersfoort door de barrières van de infrastructuur en de bedrijventerreinen maakt het nodig aandacht te besteden aan het overbruggen van die fysieke barrières en daarmee aan de routes van Amersfoort naar Vathorst en terug met verschillende vormen van vervoer. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 1)
- De ligging van Vathorst aan de snelwegen en haar te ontwikkelen spoorweglocatie verbindt Vathorst aan een grotere regio, aan andere steden en aan de rest van het land. Dit geeft te denken over in Vathorst neer te dalen bovenregionale functies en over de plaats die Vathorst in dat netwerk inneemt. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 10)

Architectuur

- De architectuur en stedenbouwkundige structuur, de mogelijkheid van actuele, vernieuwende architectuur, waar thema's als duurzaamheid en mobiliteit een rol spelen zijn uitgangspunten van *Kunst en Cultuur in Vathorst, voorstellen voor een culturele strategie*. Wat is de vertaling van de wereld van verschil, die Vathorst wil zijn in stedenbouwkundig en architectonisch opzicht, naar een cultureel klimaat waarin diversiteit en verschil het leven tekenen?
- Kan het ruimtelijk plan van Vathorst een vertaling krijgen als cultureel programma, welke aanwijzingen zitten er in het stedenbouwkundig plan verborgen, waar liggen de programmatische kansen in het landschapontwerp van Vathorst?
- In het stedenbouwkundig plan komt het thema water sterk naar voren. Water, het gebruik van water in alle opzichten en waterhuishouding in de nieuwe stad. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 7)
- Kan er een ambitie zijn om met één procent van de te bouwen woningen te experimenteren? Te denken valt aan bijzondere woonvormen, zeer uitgesproken architectuur, woon-werkwoningen, atelierwoningen, w-otels (semi permanente woonhotels), oefenwoningen, permanent verbouwbare en veranderbare woningen, mobiele woningen, autarkische woningen, amfibische woningen, woningen als gastenverblijven voor gasten van nieuwe bewoners enzovoort.

- De permanente semi -permanentie van Vathorst in de eerste tien jaar. Voorzieningen die later zijn gepland op voorlopige en semi-permanente wijze reeds een plaats geven in Vathorst, bijvoorbeeld markt in plaats van winkels, mobiele voorzieningen gaan vooraf aan vaste. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 8)
- Vathorst als bouwplaats, speelplaats en werkplaats. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 9)
- De culturele dimensie van een bedrijventerrein, als het zout in de pap van het bedrijvenpark.

Identiteit

- Het wonen in een bouwput, die langzaam groter wordt gedurende de komende tien jaar maar ook weer verdwijnt en transformeert in een woongebied.
- Het dagelijks leven van hen die aankomen en nog niet aangekomen zijn, oude woonomgeving, herinneringen van het oude thuis visualiseren, geschiedenis van een plek is in eerste instantie de geschiedenis van de bewoners. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 5)
- De culturele dromen van de nieuwkomers; vreemde melodieën, rare wensen.
- De voortdurende invasie, de toestroom in voortdurende golven met de dynamiek van een gefaseerde volksinhuizing als kenmerk.
- Een bijzonder landschap als drager voor het woongebied. Bijzonder landschap, een waaier aan collectieve tuinen, een stedelijk bomen arboretum, stedelijk park, groene routes, waterpark, groene jogging routes enzovoorts. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 6)

Suburbia

- Het gemis als kracht. Het is immers noch stad noch dorp, maar wat is het wel, wat wil het wel zijn? Deze fuzzy identiteit is zowel kracht als zwakte. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 3)
- Snelweglocatie, buitenwijk van Amersfoort of min of meer autonoom woongebied?

Bewoners

- Inspelen op kenmerken en interesses van de nieuwe bevolking van Vathorst. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 2)
- Inspelen met op twee specifieke categorieën, kinderen en jongeren, zowel in programmatische als in materiële en fysieke zin. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 12)
- Inspelen op de dynamiek die het dagelijks leven van de nieuwe bewoners bezighoudt, aankomen, je vestigen, je het gebied eigen maken, naar school gaan, spelen, inrichten, verbouwen, met de tuin in de weer zijn, kennismaken, de stad opzoeken, je Vathorst eigen maken, te weten komen wat er is en leeft, Vathorst zelf meemaken. (zie hoofdstuk V. staalkaart nr. 11)

III. Instrumenten voor een strategie

In de voorgestelde aanpak wordt van velen en van veel instellingen, verschillende dingen verwacht. Omdat de aanpak zeer gedifferentieerd is en verschillende praktijken en disciplines bevat is het van belang een aantal instrumenten op te zetten, te versterken of te laten inzoomen op Vathorst om het programma ook daadwerkelijk te kunnen uitvoeren.

1. Nieuwsgroep

Om mensen te verwelkomen is het minste wat gedaan kan worden ze te informeren en ze de mogelijkheid te bieden onderling te communiceren. Daarom lijkt het essentieel een Nieuwsgroep Vathorst in het leven te roepen. Het ligt in de rede een aantal partners in de Nieuwsgroep bijeen te brengen en ze de opdracht te verlenen te komen tot een 'informatie aanpak' voor de nieuwe bewoners van Vathorst. Zo gelaagd mogelijke, gedifferentieerde, breed informatieve en zo interactief mogelijke informatiestromen. Van intranet Vathorst (wie heeft voor mij te leen een cirkelzaag en wie heeft mijn kat gezien, wie gaat er vanavond mee naar de Flint), via specials van de Amersfoortse krant, muurkranten, praatradio Vathorst, tot de de MOKmuur (gezeur, commentaar, kritiek, suggesties). Een nieuwe vestiging van een bibliotheek in Vathorst zou hier een essentiële rol in kunnen spelen aangezien voor veel mensen de bibliotheek veel meer is dan een verzameling boeken. In Nederland is de meest bezochte culturele instelling de bibliotheek en dus een belangrijke plek voor ontmoeting en informatievoorziening.

Suggesties voor deelnemende partners zijn de Amersfoortse Courant, lokale radio, bibliotheek, gemeente Amersfoort, De Zonnehof (lokaal architectuurcentrum), scholen, kerken, school voor journalistiek. De rol van Stichting Vario Mundo bij dit instrument lijkt het nemen van een initiatief tot het bijeenbrengen van een groep instellingen die een plan van aanpak voor een zo interactieve informatie- en communicatie strategie ontwikkelen. Het bestuur formuleert een programma van eisen voor een dergelijke aanpak, zoekt een trekker, stelt de partners voor, bepaalt een tijdpad en stelt, als dat nodig is, een bescheiden stimuleringsbedrag ter beschikking. Tegelijkertijd stelt het bestuur zich op de hoogte van de visievorming over de bibliotheek van de toekomst in Amersfoort en insisteert op het nadrukkelijk op de agenda zetten van de doorvertaling van die visie naar een vestiging in Vathorst. Periode van het maken van een plan: tweede helft 2002.

2. OnderDak

Om de culturele verwelkomingstrategie handen en voeten te geven wordt voorgesteld met als basis DAC, onder de titel OnderDak een groep van culturele instellingen in het leven te roepen met een dubbele opdracht.

Iedere instelling maakt een voorstel haar manier om de nieuwe Amersfoorters (Vathorsters) cultureel te verwelkomen (2003-2007). Gezamenlijk bedenken ze een overall aanpak, die zowel kan bestaan uit verschillende samenwerkingsvormen tussen instellingen (bilateraal, trilateraal of hoe ook lateraal) als van alle relevante instellingen gezamenlijk.

De concrete vraag is de culturele instellingen zoals die onder de paraplu DAC functioneren, aangevuld met die initiatieven die volgens het bestuur van Vario Mundo in dit geval relevant zijn onder het motto Onderdak, een vijftal bijeenkomsten te laten houden waarin een culturele verwelkomingstrategie kan worden bedacht en ontwikkeld.

Het lijkt zinvol een buitenstaander als katalyserende factor aan deze korte fase te laten deelnemen. Naast een serie plannen levert deze activiteit een beeld van het beleid van de verschillende culturele instellingen over Vathorst en over hun voorgenomen bemoeienis ermee. De rol van het bestuur van Vario Mundo is het nemen van het initiatief en de bereidheid met de instellingen intensief in gesprek te gaan bij aflevering van het plan van aanpak.

Periode van houden van bijeenkomsten: tweede helft 2002.

3. In Focus: twee doelgroepen

Door de aandacht extra te richten op twee groepen in Vathorst, de kinderen en de jongeren, kan een instrument in handen verkregen worden waarmee Vathorst zijn identiteit aan kan scherpen. Kinderen en jongeren zijn het meest gebonden aan hun woonplek, tegelijkertijd vormen zij de belangrijkste sleutel tot mogelijke cohesie. Wie de kinderen heeft, heeft de ouders (en de toekomst).

Voor de kinderen zou Vathorst de ultieme speelwijk moeten zijn. In alle opzichten, fysiek en mentaal, virtueel en materieel. Vathorst als de wijk voor de (nog) spelende mens (het kind). Niks wipkippen en stoeikoeien, niks speelweitjes, maar echt en voluit. Homo Ludens als de bewoner van de wereld van verschil. Gezamenlijk bouwen aan het mooiste speelterrein van Nederland.

Van belang is ook de oudere kinderen, de jongeren/de pubers niet te vergeten, deze groep dient ook hun (verblijf)plekken te krijgen in en om Vathorst. Faciliteiten in de publieke ruimte om te skaten, hangen, en uitgaan als opgave binnen de plannen rond de openbare ruimte en het bedrijventerrein van Vathorst. Belangrijk in de jongerencultuur is muziek. Een locatie voor bijvoorbeeld een popschool zou wellicht het bedrijventerrein kunnen zijn. Verder zou, als iemand zou denken over het vestigen van een discotheek in Amersfoort, die er niet is, Vathorst als locatie voor de hand liggen en nog specifiek op het daar te ontwikkelen bedrijventerrein.

Een bedrijventerrein wordt over het algemeen gebruikt van 8 uur 's ochtends tot 6 uur 's avonds en wordt vervolgens een leeg en ontoegankelijk terrein, dat dus voor een groot deel van de dag ongebruikt blijft. Om hier de levendigheid te continueren ook in de avond, zou een locatie voor jongerencultuur een mogelijkheid zijn, een plek voor feesten en muziek maken, wat uiteraard veel geluidshinder kan opleveren en dus niet te dicht bij het woongebied moet komen te liggen. Uit observaties blijkt dat aan een dergelijk podium en feestzaal behoefte is in Amersfoort en hiervoor is nog geen geschikte (of nu al te kleine) locatie beschikbaar. Een (ontwerp)opgave als deze (locatie voor activiteiten binnen de jongerencultuur) blijkt een actuele te zijn, niet alleen in Amersfoort, maar ook in andere steden is hier grote behoefte aan.

Een dergelijke initiatief heeft zijn tijd nodig en daarom lijkt het in de rede te liggen voor de korte termijn ook een andere weg te bewandelen. Een onderzoek in te stellen naar beschikbaarheid van bestaande ruimtes (boerderij) als voorlopige plek voor jongeren, en bij beschikbaarheid een

haalbaarheidsonderzoek te laten doen. Haalbaarheid naar exploitatie en naar programmering. Het bestuur van Vario Mundo verdiept zich in de mogelijkheden van jeugd- en jongerenbeleid van de gemeente Amersfoort en probeert in eerste instantie de vraag daar te laten landen.

4. Onderwijs

Er wordt ongetwijfeld intensief en uitvoerig nagedacht over de verschillende vormen van het toekomstig onderwijs in Vathorst. Dat zijn complexe kwesties. Niet om het proces nog te compliceren, maar om kansen die zich aandienen niet verloren te laten gaan, lijkt het op de weg te liggen van het bestuur van Vario Mundo om de culturele en artistieke dimensie van het onderwijs in Vathorst in de vorm van kunst en cultuureducatie op de agenda te krijgen. Immers het onderwijs is een van de kansen op versnelde en geïntensiveerde sociale en culturele cohesie, één van de hechtingspunten van de nieuwe bewoners.

Zijn er combinaties van scholen met functies die voortvloeien uit onderwijsactiviteiten, zoals sport, theater, en functies die samenhangen met het dagelijkse sociale en culturele leven van de leerlingen en ouders te denken? Gaan de schoolclusters mogelijkheden bieden voor vrijetijdsbesteding, ontmoeting, muzieklessen, theater en buurtwerfuncties? In nagenoeg alle nieuw te ontwikkelen wijken wordt er over deze thematiek zeer divers gedacht, het ene experiment lijkt het ander op te volgen. Op welke wijze is van die kennis die overal in Nederland wordt opgebouwd gebruik te maken, hoe zijn die verschillende ervaringen te benutten.

5. Artists Visiting Vathorst

Het uitnodigen van 'visting artists' kan nieuwe artistieke interpretaties opleveren voor het invullen van het vraagstuk van o.a. kunst in de openbare ruimte in Vathorst. Permanent is een tweetal atelierwoningen bezet door artists in residence. Zij werken en wonen in Vathorst gedurende een bepaalde periode (3 tot 6 maanden), doen research, komen met voorstellen, werken aan opdrachten. Kunstenaars van verschillende disciplines van beeldende kunstenaars tot schrijvers, van theatermakers tot vormgevers. Met een product nemen zij afscheid, een product wat in ieder geval hun observaties bevat, met aanbevelingen. Deze aanpak kan in twee categorieën worden onderscheiden, enerzijds kunstenaars die in opdracht in situ werk maken op een zichtbare plek, bijvoorbeeld een kunstloods. Anderzijds kunstenaars die de mogelijkheden van kunst in Vathorst onderzoeken, research doen, voorstellen achterlaten. De laatste procedure is selectiemechanisme voor later uit te voeren opdrachten.

6. Lokaal Architectuurcentrum

Een grote rol is weggelegd voor het Lokaal Architectuurcentrum Amersfoort voor de reflectie op architectuur en stedenbouw in Vathorst. Het publiekelijk bediscussiëren van de golf aan architectuur die over Vathorst stroomt aan de ene kant en de reflectie op de ruimtelijke ontwikkeling van Vathorst

aan de andere kant. Het maken van exposities, het organiseren van excursies, het bezoeken van huizen, het onder de aandacht brengen van de nieuwe landschappen, het nemen van initiatieven op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschap, het kritisch begeleiden van de architectuur van belangwekkende functies. Het is een waar paradijs voor een lokaal architectuurcentrum. Kortom een kritische, culturele begeleiding van de 10 jaar durende bouwstorm. Het is zaak opdracht te verlenen aan het lokale architectuurcentrum een activiteitenprogramma te ontwikkelen.

7. Bestaande initiatieven

Op de locatie van het toekomstige Vathorst wordt reeds nu een aantal initiatieven gestart ter verwelcoming en facilitering van de nieuwe bewoners van Vathorst. De boerderij aan Duisterweg 5 biedt nu gelegenheid om samen te komen, voor bijvoorbeeld verenigingen, vergaderingen etc. Hiervan wordt door verschillende verenigingen en organisaties uit Hooglanderveen en Amersfoort al geruime tijd gebruik gemaakt. Doet ook dienst als belangrijke locatie voor de Vathorst-marathon. Deze ruimte kan in met name de eerste periode van bewoning van Vathorst een rol spelen. Verderop aan de Duisterweg wordt een boerderij verbouwd tot inloophuis, een initiatief van de SOW gemeente Amersfoort-Noord. Hier komt ook een kinderdagverblijf en buitenschoolse opvang, bestemd voor met name de toekomstige eerste bewoners van Vathorst. Verder speelt Hooglanderveen in op het toekomstige Vathorst bij o.a. de bouw van het nieuwe en grotere Dorpshuis (de Dissel) en de daarbij geplande sportvelden. Het verenigingsleven in dit dorp is groot en zal zich naar alle waarschijnlijkheid gaan uitbreiden.

Ook zal rekenschap worden gegeven aan de bewonersverenigingen, waarvan de eerste al is opgericht.

Vario Mundo zal de vraag moeten beantwoorden op welke manier deze en andere reeds ontwikkelde initiatieven een rol kunnen spelen in hun beleid.

IV. Thematisering en fasering van een aanpak

Het basisidee van de strategie is gelegen in de gedachte dat de aanpak moet aansluiten bij de belevingswereld van de toekomstige bewoners en dat de ervaringen van diezelfde bewoners over wat ze zien en beleven in Vathorst sleutel is voor een programmering. Anders gezegd de culturele programmering bewerkt de dynamiek van datgene wat zich in Vathorst afspeelt, het maken en ontwikkelen van een woon- en leefgebied. Dat betreft zowel het bouwen, het aanleggen van groen en parken en het ontstaan van scholen. Het betreft zowel het besef dat Vathorst deel uitmaakt van Amersfoort, als dat het een nieuwe snelweglocatie is.

De programmering doet een beroep op de betrokkenheid van de nieuwe bewoners bij het ontstaan van een nieuw woon- en leefmilieu, niet alleen in consumerende zin, maar ook in de zin dat eigen participatie deel van dat toekomstige milieu uitmaakt.

De programmering bestaat zowel uit culturele en artistieke programmering (culturele software, series samenhangende activiteiten) als uit blijvende artefacten van die programmering (culturele en artistieke hardware).

De periode van de totstandkoming van Vathorst (2003-2012) is in drie fases cultureel verschillend gethematiseerd:

Fase 1: Pionieren op alle manieren, 2003-2007

De eerste jaren in Vathorst wordt voor de nieuwe bewoners gekenmerkt door de kunst van het aankomen en daarmee met het grondig kennismaken met het gebied, met de medebewoners, met de stad waar Vathorst deel van uitmaakt (Amersfoort). Daartegenover staat de kunst van het verwelkomen, of verwelkomen als culturele daad. Hier staat een genereuze vorm van gastvrijheid centraal als thema voor culturele praktijken en artistieke interventies.

Aan de ene kant wordt de erkenning gevraagd dat iemand is aangekomen en dat dat is opgemerkt, aan de andere kant wordt gevraagd dat iemand herkent waar hij is aangekomen (hier is Vathorst). Dat laatste stelt de vraag naar identificeerbare kenmerken die dit woongebied tot een ander woongebied maakt dan andere woongebieden. Pas dan wordt het herkend. Het spel van erkenning en herkenning zijn twee kanten van dezelfde medaille, zonder erkenning geen herkenning en andersom.

Een voorbeeld van een te ontwikkelen project is het later in dit stuk voorkomende idee van een kunst- en cultuurcamping Vathorst, waarin aankomen en verwelkomen, erkenning en herkenning een prominente rol spelen. De voorgestelde serie van drie jaar, kan een traditie starten en kan een aantal artefacten opleveren die nog langdurig een rol in Vathorst kunnen spelen (paviljoens, follies, bushuisjes, bijzondere tenten, kampeerwagens, mobiele infocentra, mobiele tennisbaan, bijzondere ijscoorren, feestelijke verlichtingselementen etc.).

Fase 2: De kunst van het vestigen, 2006-2009

Hoewel er nog steeds nieuwe mensen binnenkomen, is voor een aantal anderen al een volgende fase aangebroken, de kunst van het vestigen. Er ontstaat een wens erbij te willen horen, hier thuis te zijn, gebruik te maken van wat Vathorst en Amersfoort te bieden heeft, de eigen bijdrage aan Vathorst te willen leveren. De wens iets te halen en iets te brengen. Deze wens kan worden aangejaagd door de kunst van het uitnodigen, uitnodigen tot deelname aan het leven hier, of preciezer het culturele leven hier. De kunst van het uitnodigen staat hier tegenover de ontwikkeling van betrokkenheid als culturele houding.

Een voorbeeld van een project voor deze fase is het idee van de kunst van het spelend bouwen en bouwend spelen. Een andere mogelijkheid voor deze fase wordt geformuleerd onder het project Mobile homes, mobile facilities.

In beide voorbeelden geldt dat het zowel een culturele programmering betreft (de een voor kinderen en jongeren, de andere voor iedereen) als dat het een langdurig iets achterlaat.

Fase 3: De vestiging van de kunst, kunstpioniers, 2008-2012

De kunst van de toe-eigening en de toe-eigening van de kunst. Hier komen de eigenlijke kunstprojecten in engere zin - zowel de kunst in de openbare ruimte, de kunst van de openbare ruimte als de openbare ruimte als kunst - in beeld. Hier speelt met name de manier waarop het opdrachtgeverschap van kunst vorm krijgt een cruciale rol. Zowel het opdrachtgeverschap in relatie tot de kunstenaar als het opdrachtgeverschap als gemandateerde van het publieke domein. Over kunst in de openbare ruimte en kunst van de openbare ruimte is de laatste jaren in verschillende gremia een even hevig als heftig debat aan de gang. Wat precies is de betekenis of zijn de betekenissen van kunst in de openbare ruimte? De periode dat het evident was is voorbij. De totstandkoming van opdrachten, het belang van het onderzoek van de kunstenaars naar wat zinvol is, het belang van het contact met en de deelname aan het proces van bewoners treedt meer en meer op de voorgrond.

Het lijkt voor de hand te liggen De Zonnehof te vragen voorstellen te doen voor bijzondere processen van totstandkoming van kunst in Vathorst. Natuurlijk is dit geen pleidooi voor een poldermodel, het zoeken naar een consensus, maar veeleer voor confronterende procedures die in ieder geval bewerkstelligen dat de onverschilligheid verdwijnt en de mogelijke betekenissen van de te vestigen kunstwerken toenemen. Wat hoort hier en waarom?

De vestiging van de kunst betekent natuurlijk evenzeer het vestigen van kunstenaars. Om in deze periode een werkplaats (vrijplaats), loods met atelierruimtes te kunnen realiseren is al eerder een gedachtenvorming daarover noodzakelijk. Overal in het land wordt gesproken over vrijplaatsen en broedplaatsen voor kunst en cultuur. Waarom niet een poging gedaan het bedrijventerrein te verrijken met een basale voorziening waar kunstenaars kunnen werken? Een werkplaats van de kunsten.

V. Voorlopige staalkaart van programma's (2003-2012)

In de volgende louter indicatieve lijst met mogelijke ideeën die tot projecten kunnen leiden is de inhoud bepaald door datgene wat hierboven is beschreven. Daarnaast zijn er ideeën die op specifieke doelgroepen zijn gericht (kinderen en jongeren) en zijn er projecten met verschillende artistieke en culturele disciplines.

1. Routes van en naar Vathorst / winter 2003

Vathorst ligt door de barrière van de A1 tamelijk geïsoleerd ten opzichte van de rest van Amersfoort en de bereikbaarheid vanuit en vooral naar Vathorst zal in de winter van 2003 nog niet zijn zoals het wezen moet. Een bijzondere fiets- en skateroute moet de aandacht vestigen op Vathorst en leidt de mensen automatisch naar de locatie. De route kan op verschillende manieren gekenmerkt worden door bijvoorbeeld bijzondere verlichting of door te werken met kleur in het asfalt. Ingespeeld kan worden op de aanleg van de nieuwe fietsroutes, die met name de barrière van de A1 gaan overbruggen. Nieuwe vormen van openbare verlichting, die niet alleen functioneel, maar ook esthetisch zijn, kunnen hiervoor worden ingezet. Ook de vormgeving van de fietsbruggen zelf kunnen hierin een rol spelen. Nagegaan moet worden in hoeverre deze al ontworpen zijn. De route kan nog worden versterkt door op een bepaalde plek een mooi vormgegeven verfrissings- en rustpunt te bieden, zoals bijvoorbeeld een ijscokar. Met de VVV kan een kaart gemaakt waarin de route wordt beschreven en waarmee (de bereikbaarheid van) Vathorst letterlijk op de kaart wordt gezet. Suggesties voor partners/producenten: VVV, Verkeersdienst van de gemeente Amersfoort.

2. Amersfoortse Courant, Vathorst special / vanaf voorjaar 2003

In samenwerking met de Amersfoortse Courant wordt een Vathorst special gemaakt in het voorjaar van 2003. Deze eerste editie bevat informatie over de bouw en planning van de verschillende delen van Vathorst, laat de nieuwe architectuur en bijzondere plannen rond de verbinding met het water zien, maar vertelt ook het verhaal over de eerste bewoners die zich dan net hebben gevestigd in Vathorst. Zij vertellen hun verhaal, dromen over de toekomst, toekomstbeelden van hun Vathorst.

De Vathorst-journalist van de Amersfoortse Courant speelt hierin een belangrijke rol. Ook de sociaal-culturele plannen krijgen een belangrijke plaats. In de vorm van een actuele en toekomstige culturele agenda, maar de instellingen zelf kunnen zich presenteren en hun plannen vertellen. Deze Vathorst special kan worden doorgezet in de Vathorst-krant die de Amersfoortse Courant voornemens is wekelijks te laten verschijnen.

Suggestie voor producent: Amersfoortse Courant.

3. Pionieren, nieuwe bewoners in nieuwe wijken / najaar 2004

Veel nieuwe wijken zijn de laatste jaren opgeleverd. Er wordt veel over de kwaliteiten ervan gedebatteerd. De meningen zijn zeer verdeeld. Langzamerhand lijkt het tijd dat er van de ervaringen kan worden geleerd, dat er op nationale schaal ervaringen kunnen worden uitgewisseld. Degenen die

er nog niet veel over aan het woord zijn geweest, zijn de nieuwe bewoners zelf. Wat vinden zij, wat trekt hen erin aan, welke kritiek hebben zij, wat kan beter, wat moet gekoesterd worden? Met Vathorst als case en de bewoners aan het woord kunnen vergelijkingen worden gemaakt met andere buitenwijken. Mogelijkerwijs is een tv portret van het wonen in Vathorst een zinvol begin van de discussie. Maar wat willen de bewoners nog meer, wat zijn hun dromen voor de wijk waarin ze leven? Een goed georganiseerd symposium lijkt meer dan de moeite waard. Het loont de moeite dit voorstel voor te leggen aan het landelijke Architectuur Lokaal. Zij zouden samen met het Lokaal Architectuurcentrum, de dienst stadsontwikkeling van de gemeente Amersfoort en het Ontwikkelingsbedrijf Vathorst een en ander handen en voeten kunnen geven .

4. Kunst- en cultuurcamping Vathorst / zomer 2003 en vervolgens iedere zomer zolang er nog braakliggend terrein is.

Vanaf 2003 worden de nieuwe-, toekomstige- en eventuele potentiële bewoners uitgenodigd om in een weekend (van vrijdagavond tot zondagmiddag) in de zomer te kamperen op een nog braakliggend terrein van Vathorst. Kunstenaars, vormgevers en architecten zorgen voor de inrichting waardoor een unieke camping ontstaat met bijzondere tenten, caravans enabri's (combinatie met mobile homes, mobile facilities). De camping wordt niet alleen overnachtingsplek maar overdag en in de avonden vinden allerlei culturele activiteiten plaats. De camping heeft het karakter van het festival De Parade en heeft als nadrukkelijk thema 'Aankomen en vestigen in Vathorst'. De Kunst- en cultuurcamping zou een jaarlijks terugkomend event kunnen worden. Het terrein waar de camping wordt georganiseerd zou een vaste plek voor evenementen kunnen worden (bijvoorbeeld bij de loods, besproken bij hoofdstuk IV. fase 3, De vestiging van de kunst, kunstpioniers). De mooiste bouwsels zouden/mogen een (semi) permanent karakter krijgen.

Het loont de moeite te onderzoeken of een voorgestelde samenscholing gecombineerd kan worden met kijkdagen voor nieuwe bewoners of gecombineerd kan worden met een manifestatie van Amersfoort, bijvoorbeeld het begin van het culturele seizoen.

Suggesties voor producenten: Dhr. Erkelens, directeur van Theater de Flint, Smink.

5. Wie is daar? / 2003 (tweejaarlijks)

Reeds gearriveerde -, en toekomstige bewoners worden gevraagd om een persoonlijk voorwerp uit te kiezen en beschikbaar te stellen voor een tentoonstelling. Een beeldende kunstenaar of vormgever wordt gevraagd hiermee een bijzondere presentatie te maken, bijvoorbeeld in een tijdelijk geplaatst paviljoen op het terrein van Vathorst of in het Informatie en Communicatieknooppunt. Indien dit (nog) niet mogelijk is kan een presentatie/tentoonstelling gemaakt worden in Museum Flehite. Het verhaal dat de mensen over hun voorwerpen hebben te vertellen kan op documentaireachtige manier worden verteld of in beeld worden gebracht in een special van de Amersfoortse Courant, in het kwartaalblad of op de muurkrant. Door de presentaties/tentoonstelling en de documentaire kunnen de bewoners van Vathorst elkaar op een andere dan gebruikelijke manier leren kennen. Suggesties voor producenten: De Zonnehof of Museum Flehite.

6. Bomenproject, sequoia plaza / vanaf 2004

Het Bomenproject van De Zonnehof betreft het ontwikkelen van een stedelijk dendrologisch arboretum. Het lijkt voor het bestuur van Vario Mundo meer dan de moeite waard de mogelijkheden van het plan voor Vathorst te onderzoeken.

Het plan is rijk en het genereert nieuwe ideeën. Zo kunnen in precies uitgezochte buurten of straten plannen ontstaan om bomen als structurerend element te gebruiken in de openbare ruimte en tevens als elementen laten dienen voor identiteit en samenhang. Als referentie kunnen voorbeelden uit Hollywood (Lost Angelos) worden gebruikt, waarbij per straat een andere boomsoort de identiteit van de straat bepaald, bijvoorbeeld Eikenlaan, Populierenlaan. Een andere referentie is Westhausen (Frankfurt), waar in verschillende semi openbare tuinen verschillende soorten fruitbomen zijn geplant. De bewoners gingen onderling fruit uitwisselen, waardoor een gemeenschapsgevoel werd bevorderd. De uitwisseling vindt tot op heden plaats, de bomen staan er nog steeds of er zijn nieuwe geplant en bloesemen op momenten in het voorjaar.

Een derde gedachte die het lezen van het Bomenproject opleverde was een suggestie een project te ontwikkelen over kunst, natuur en duurzaamheid. Er is de laatste jaren een aantal kunstenaars die zich uitvoerig met kunst en milieu bezighoudt, Niek Verschoor is er daar één van. Hij deed ooit de suggestie sequoia's te planten, deze onverwoestbare tekenen van duurzaamheid, deze onontkoombare oriëntatiepunten. Een plek met dergelijke bomen zou ongetwijfeld zowel oriëntatie schenken, aura verlenen als core ruimte in de wijk betekenen. Het zou de moeite lonen hem om een idee te vragen.

Deze suggesties zijn overigens onverlet de kansen en mogelijkheden van het bomenproject van De Zonnehof uitvoerig en intensief als kans voor Vathorst te onderzoeken.

7. Een wereld van water / vanaf voorjaar 2003

a. Drie kunstenaars van (inter)nationale betekenis die zich met water bezighouden worden gevraagd voorstellen te doen voor een avontuurlijk waterplein met als locatie het centrale deel van Wonen in de Bron. Een waterplein voor vier seizoenen, een waterplein voor dag en nacht. Een eerste stap is het ontwikkelen van een rijk en bijzonder programma van eisen.

b. Het belangrijkste kenmerk van Wonen aan de Laak zijn de waterwegen/grachten. De grachten en bruggen zullen aan het eind van het jaar worden gegraven en aangelegd. Het water komt pas in de grachten op het moment dat de bouw van Wonen aan de Laak voltooid is. Dit biedt gedurende de bouw een bijzonder decor en patroon in het lege landschap, waar ook een bijzondere semi-permanente invulling aan kan worden gegeven. Gedacht kan worden aan activiteiten waarbij de toekomstige bewoners worden betrokken, maar ook aan een kleurrijke invulling met seizoensbegroeiing, dat resulteert in een 'stratenpatroon' van kleur in het landschap van de bouwplaats.

Suggesties voor partners: West 8, de dienst groen van de gemeente Amersfoort en het ontwikkelingsbedrijf Vathorst.

8. Mobile homes, mobile facilities / zomer 2003

Inspeland op het actuele vraagstuk van mobiliteit en de dynamiek van de bouw van een nieuwe wijk als Vathorst maken kunstenaars en architecten op korte termijn ontwerpen voor mobiele/semi-permanente voorzieningen die de woonkwaliteit verhogen en waar het publiek op afkomt, zoals tennisvelden, bibliotheek, artotheek, maar ook horeca, wijkgebouwen en een mobiele wijkkerk. Van een aantal voorzieningen is nu al bekend dat ze pas laat in het gehele bouwproces van Vathorst gepland staan. Deze te ontwikkelen semi-permanente voorzieningen zullen zodanig worden vormgegeven dat ze mobiel zijn en kunnen daardoor mee verplaatst worden in de verschillende fases van het bouwproces. De faciliteiten die plekken van ontmoeting en dus gezelligheid en dus identiteit vormen, bevinden zich dan al vanaf het begin van het bouwen van een wijk in de wijk en dus dichtbij de bewoners.

Door het organiseren van een ontwerpwedstrijd, bijvoorbeeld in de vorm van een meervoudige opdracht, kunnen nationale en internationale ontwerpers en beeldend kunstenaars bij deze opgave betrokken worden. In Vathorst zullen dan op onverwachte locaties mooie pareltjes in het landschap verschijnen, die een aankondiging zijn van de toekomstige geplande voorzieningen. Formule van de Parasite Foundation, als intermediaire organisator tussen jonge architecten en opdracht situatie, kan hierbij toegepast worden. Tegelijkertijd is Vathorst de locatie in Nederland waar resultaten van de ontwerp opgave van mobiel wonen en mobiel landschap 1 op 1 daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd. Suggesties voor partners: De Zonnehof, Parasite Foundation, Hogeschool der Kunsten Utrecht.

9. De kunst van het splend bouwen en bouwend spelen / vanaf najaar 2003?

De verwachting is dat in Vathorst veel gezinnen met opgroeiende kinderen zullen komen te wonen. Voor kinderen is wonen op een bouwplaats het leukste dat er is. Wat is nu spannender dan rondstruinen op bouwterreinen. Om hierop in te spelen wordt een ruimte gecreëerd waar kinderen zelf kunnen bouwen met echt bouw materiaal, geen lego of karton, maar alles wat op een bouwplaats te vinden is. Gedurende het gehele bouwproces in Vathorst gaan de kinderen onder begeleiding van jonge ontwerpers aan het werk en dit zal resulteren in de grootste kinder-speel-bouwplaats van Nederland. Uiteindelijk zal de mooiste speelplaats van Nederland in Vathorst worden gebouwd door de kinderen zelf. Samenwerking met de ontwikkelaars in de vorm van het leveren van de bouwmaterialen en reserveren van de locatie is essentieel. Het locatieonderzoek is van groot belang want uiteindelijk moet de speelplaats een permanent karakter krijgen. Suggesties voor producenten: Scholen in de Kunst, ROC.

10. Beeldmerken, branding, logo no logo / voorjaar 2004

Uitgangspunt is het maken van beeldmerken die identiteiten van een nieuwe stad mede bepalen en ontwikkelingen kunnen duiden en sturen. Deze beeldmerken worden geïntroduceerd in een pril stadium, op braak land, als er alleen nog maar sprake is van plannen, planning en ambities. De

beeldmerken worden aangebracht op lichtbakken aan palen en masten. In deze vorm geven zij de stad vanaf het allereerste begin stedelijke uitstraling en helpen ze met het aanvaarden dat de bouwput een stad gaat worden. In het prille begin functioneren de beeldmerken als markering van plekken en daarbij het leggen van de eerste fundamenten van een nieuwe stad. Daarnaast schetsen ze een toekomstscenario en kunnen ze individuele en gemeenschappelijke ontwikkelingen sturen. Later functioneren ze als referenties van ontwikkelingen die hadden kunnen gebeuren of zijn gebeurd. Helemaal later zijn de beeldmerken monumenten van de stad en zijn ze geschiedenis. (concept van grafisch vormgeefster Marjet van Hartskamp)

11. Bronnen voor de Toekomst / start voorjaar 2003

Het in kaart brengen van het leven in een suburb als Vathorst door een filmer of fotograaf. De fotograaf volgt vanaf het begin, dus nu, het proces van wonen en leven in een nieuw te bouwen wijk. Dit resulteert in een beeldbank van Vathorst, een unieke documentatie van een suburb. Op een aantal momenten in het gehele bouwproces, bijvoorbeeld bij voltooiing van een bepaald deel, zoals Wonen in de Velden of Wonen aan de Laak, kan hiervan een publicatie of tentoonstelling worden gemaakt. Tegelijkertijd wordt één keer per jaar, het ene jaar een schrijver, het andere jaar een persoon uit het culturele leven van Amersfoort opdracht gegeven een boekje te maken. Dit resulteert in een cassette De Vathorst Wordt reeks. Uiteraard kunnen de beelden uit de beeldbank de boekjes illustreren. Bronnen voor de toekomst zou samen kunnen vallen met staalkaart nr. 5 Wie is daar? Suggesties voor partners/producenten: Archiefdienst van Amersfoort.

12. Ontwerpwedstrijd voor jongerenplekken / voorjaar 2003

Inspeland op de behoefte aan een plek voor jongeren een (internationale) ontwerpwedstrijd organiseren voor een jongerenlocatie. Daarbij is het allereerst van belang het programma te bepalen. Als nulfase wordt daarom een workshop georganiseerd voor het ontwikkelen van een programma, waaraan deskundigen op het gebied van jongerencultuur deelnemen, maar ook de jongeren zelf. Deze workshop kan nog dit jaar of begin volgend jaar plaatsvinden. Het programma kan behalve een locatie voor 'herrieactiviteiten' bijvoorbeeld ook een skate-plein op het bedrijventerrein bevatten. Na het bepalen van het programma wordt een ontwerpogave gedefinieerd dat als uitgangspunt dient voor de ontwerpwedstrijd. Behoeft aan een locatie voor jongeren is actueel in meer steden in Nederland en Europa en het project kan als voorbeeldproject voor andere locaties gaan dienen. Deelnemers: deskundigen op het gebied van jongerencultuur (Harrie van der Louw), Poppodium de Kelder, Scholen in de Kunst, samenwerking met VJ's, (spektakel-licht-muziek). Suggesties voor een producent: Lokaal architectuurcentrum, Scholen voor de Kunst.

VI. Organisatie

Kleine flexibele projectorganisatie

'Kunst en Cultuur in Vathorst, voorstellen voor een culturele strategie' biedt een serie perspectieven, is een leidraad en gids om jaarlijks een cultuurplan met concrete programma's en projecten te maken. In die plannen en bij de realisatie ervan is de betrokkenheid van een groot aantal organisaties en instellingen van belang. Een en ander leidt tot de gedachte, de stichting Vario Mundo met een kleine flexibele projectorganisatie te instrumenteren, waarmee de stichting haar rollen kan vervullen.

Die rollen lijken in eerste instantie de volgende te zijn:

- Zorgdragen voor een jaarplan als een operationalisering van de strategie.
- Zorgdragen voor het (doen) uitvoeren van de jaarprogramma's
- Waar nodig zorgdragen voor aanvullende financiering (sponsoring, fondsen)
- Contacten onderhouden met gemeente, OBV, projectontwikkelaars, stakeholders en andere betrokken partijen.

Vario Mundo is dus zowel een kleine flexibele projectorganisatie als een netwerkorganisatie. Naast een bestuur is voorzien in een coördinator/projectleider, een supervisor (met als uitgangspunt 12 dagen per jaar) en een lichte vorm van een kwaliteitsteam, bijvoorbeeld twee maal per jaar een expertmeeting met landelijk opererende figuren uit de kunst en cultuursector.

Een zodanig bescheiden geïnstrumenteerde organisatie met een zodanige hoeveelheid te vervullen rollen is gehouden zo nu en dan de producentenrol van projecten en activiteiten aan derden uit te besteden. Enerzijds kan dat zijn aan in Amersfoort opererende culturele instellingen en organisaties, anderzijds lijkt het soms in de rede te liggen projecten door buitenstaanders te laten produceren. Het maken van die keuzen luistert nauw en worden gemotiveerd door motieven van verschillende aard (van draagvlakverbreding tot prioritaire tijdsbesteding).

Relatie met de Gemeente

'Kunst en Cultuur in Vathorst, voorstellen voor een culturele strategie' is de basis voor een convenant meerjarenafspraken tussen de Gemeente en het Bestuur van Vario Mundo. Het convenant is de basis voor een jaarlijkse prestatie overeenkomst. Dit krijgt de vorm van een jaarplan (Kunst en Cultuur in Vathorst) en is de basis voor de subsidiebeschikking. Het is daarnaast van belang dat de gemeente betrokken blijft bij de culturele en artistieke ontwikkelingen in Vathorst, zij zal daarom worden uitgenodigd deel te nemen aan de expertmeetings van het kwaliteitsteam.

Kunst in de openbare ruimte in Vathorst en de gemeente Amersfoort

In het geval van blijvende kunstwerken in de openbare ruimte is formeel gesproken de gemeente Amersfoort eigenaar en beheerder. Daarom is de gemeente formeel opdrachtgever van opdrachten die leiden tot permanente kunstwerken in de openbare ruimte. Voor Vathorst wordt de volgende werkwijze voorgesteld.

Op initiatief van Vario Mundo wordt een projectgroep Kunst in de Openbare Ruimte Vathorst in het leven geroepen.

- Deze projectgroep richt zich op de ontwikkeling en totstandkoming van blijvende kunstwerken in Vathorst.
- ‘Kunst en Cultuur in Vathorst, voorstellen voor een culturele strategie’ is perspectief, uitgangspunt en leidraad voor de ontwikkeling van die kunstwerken.
- De projectgroep bestaat minimaal uit de coördinator van Vario Mundo, een stafmedewerker beeldende kunst van De Zonnehof, de beleidsadviseur van beeldende kunsten van de gemeente en een vertegenwoordiger van de adviescommissie beeldende kunst van de gemeente Amersfoort.
- Projectvoorstellen worden meegenomen in het jaarplan van Vario Mundo.

VII. Financiën

Aangezien de te investeren middelen van de stichting gering zijn, zal een hoge multiplier moeten worden gehaald. Het is daarom van belang zorgvuldig de eigenaars van bepaalde programma's en projecten te benoemen, soms is dat de gemeente, soms zijn dat diensten van de gemeente soms zijn dat Amersfoortse culturele instellingen. Veel van de genoemde projecten kunnen voorts terecht bij landelijke fondsen, anderen kunnen door sponsoring van middelen worden voorzien. In een aantal andere gevallen kan een project ontwikkeld worden in synergie met bouwprojecten, of in samenhang met landschapsinrichting.

Veel werk van het bestuur zal gaan zitten in enerzijds verleiden van sponsors, anderzijds in het aanvragen van middelen bij (de vele) fondsen. Het bestuur van Vario Mundo ontwikkelt een getrappt financieringssysteem en bepaalt daarmee het onderscheid tussen stimuleringsbijdragen van haar budget (a), bijdrage voor co-presentatie van projecten (b), bijdragen voor coproductie van projecten (c) en zelf te financieren projecten (d). Het verdient daarnaast misschien aanbeveling op no cure no pay basis een culturele sponsorwerver voor bepaalde projecten aan te trekken, met name voor de twee laatste categorieën.

VII. Tot slot

Een stuk land waarop een woongebied verrijst, leeg landschap vol van bouwactiviteit. Een land zonder veel verhalen, zonder veel beelden, zonder veel geschiedenis, zonder culturele tradities en ingesleten rituelen. De levendigheid, de dynamiek, de aardigheid, de spanning moet komen van al die verhalen die er nog niet zijn. Een culturele strategie moet het hebben van duizenden vertellingen die een gebied bezetten, van verhalen van duizend en een nachten en evenzoveel vertellingen van de dagen ertussen. Het moet het hebben van een caleidoscoop aan beelden en verbeeldingen, van imago's en identiteiten, van beelden die verhalen oproepen, van verhalen die verbeelden, van geschiedenissen van bewoners en van elders, van het theater dat wonen heet, van verhalen die school maken en scholen die verhalen maken. Het moet het hebben van plekken die verhalen stimuleren, van beelden die tot spreken brengen, van evenementen die de tongen losmaken, van openbare ruimte die tot ontmoeting aanleiding geven.

De strategie die in dit voorstel is ontwikkeld is daarop uit. Daarom is ze gedifferentieerd en open, daarom is ze zowel breed als gericht, daarom is ze en cultureel en artistiek van aard, daarom is ze erop uit verschillende levenssferen met elkaar te verbinden en ze niet louter van elkaar te scheiden. Openbare ruimte in Vathorst moet zo snel mogelijk publieke ruimte worden, met alle vertellingen, verhalen, sprookjes, beelden en verbeeldingen die daaraan bijdragen.